La Bulteneto

Numero 56 Julia Isbrücker-Jaro 2020

DULINGVA MAGAZINO ELDONATA EN VIENO

ZWEISPRACHIGES MAGAZIN AUS WIEN

VINDOBONA ESTIS URBO

VIENO HAVAS DUMILJARAN URBAN HISTORION

La Bulteneto

Numero 56 Julia Isbrücker-Jaro 2020

Aliaj numeroj kiel pdf: bitoteko bulteneto

Redaktejo - eldonejo - presejo:

Rudolfinergasse 8/11, 1190 Vieno, Aŭstrio, Eŭropa Unio

Tekstoj: Renate kaj Walter Klag

esperanto@chello.at

Unverkäufliche, private Ausgabe - Nevendebla, privata eldono

Sur la titolpaĝo:

Niklas Rafetseder tenas la urborajtan tabulo-fragmenton de Vindobona.

Foto Wien Museum - Lisa Rastl.

niklas.rafetseder@bildung.gv.at

Fotoj sur la paĝoj 3 ĝis 6: Wien Museum.

Kontakto:

Konstanze Schäfer, Wien Museum T: +43 (0)1 5058747-84072

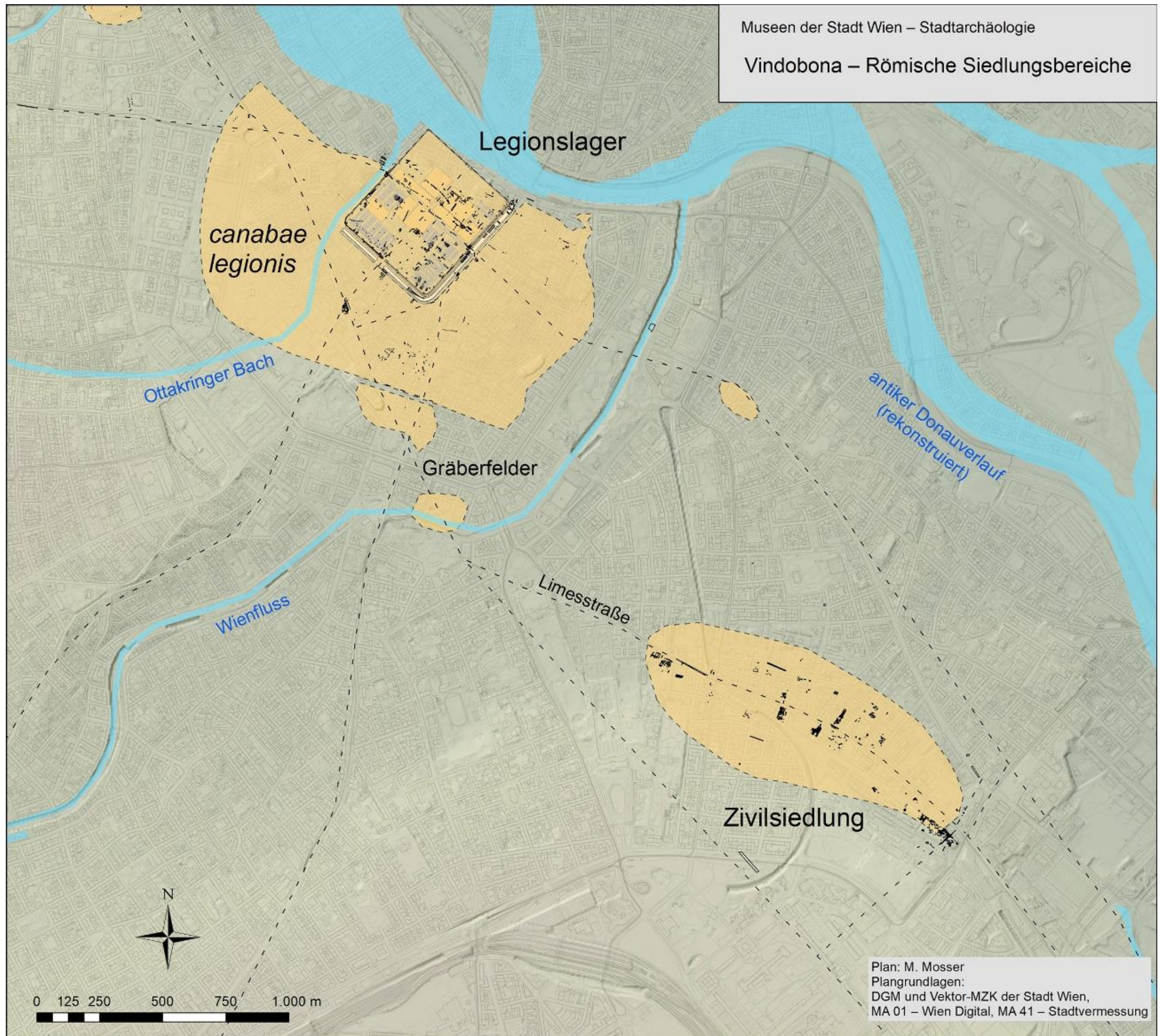
M: +43 (0)664 5457800 konstanze.schaefer@wienmuseum.at

Angelika Seebacher, Wien Museum T: +43 (0)1 505 87 47 84065

M: +43 (0)664 882 93 854 angelika.seebacher@wienmuseum.at

Fragmento de la urborajta tabulo de Vindobona.
Originala alteco 13 cm.

Legionslager = Preskaŭ rektangula kastelo de la romiaj legianoj.
Canabae [kanabe] kaj Zivilsiedlung = Antaŭurboj, kie loĝis civiluloj.
Gräberfeld = Tomba kampo.
Limesstraße = Limesa strato.
Wienfluss = Rivero Wien [vin].
Supre en blua koloro = La riverego Danubo, hodiaŭ Danuba Kanalo.
Danubo estis la romia limeso, norde loĝis nariskoj, markomanoj, kvadoj, gotoj kaj aliaj „ĝermanaj“ popoloj.

VINDOBONA ESTIS URBO

VIENO HAVAS DUMILJARAN URBAN HISTORION

Vieno, germane Wien [vin], estas la ĉefurbo de Aŭstrio. Antaŭ 2000 jaroj tie troviĝis la romia kastelo Vindobona, en kiu loĝis legianoj. Ĉirkaŭe troviĝis vilaĝoj por la civila loĝantaro kaj tombejoj. La riverego Danubo estis tiam la limo „limeso" inter la romia imperio en la sudo kaj pli nordaj regionoj, kie vivis diversaj popoloj, ekzemple la nariskoj, markomanoj kaj kvadoj. Vieno havas la urban rajton ekde 1221. Ĉu ankaŭ Vindobona jam havis tian rajton, estis ne klara ĝis antaŭ nelonge.

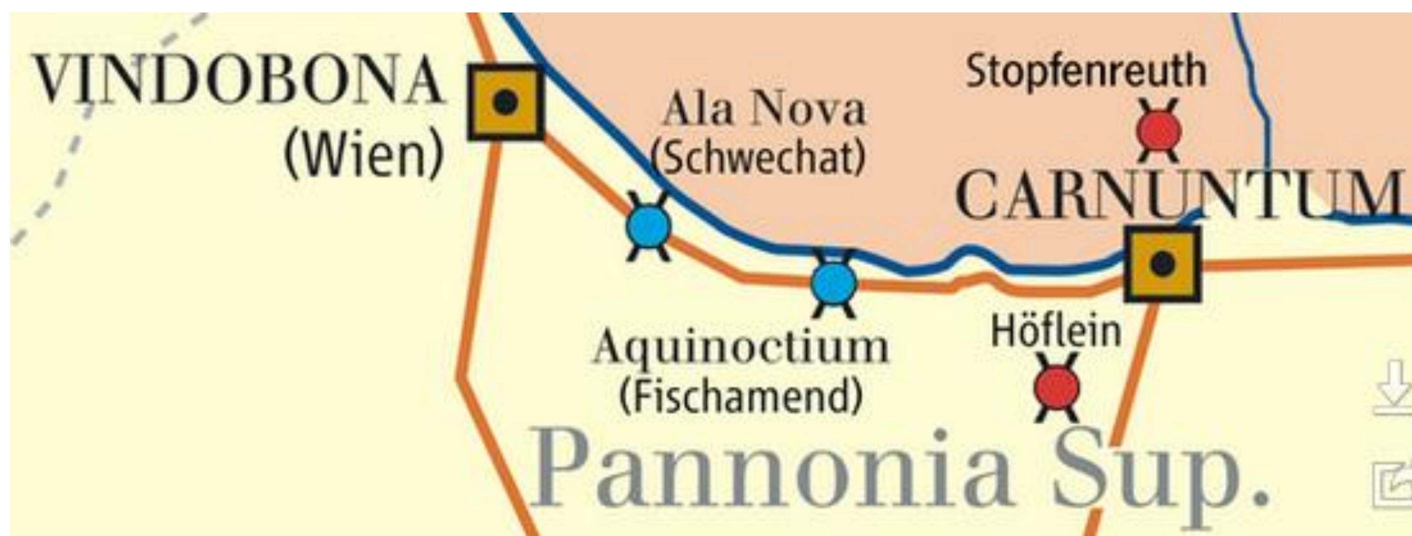
En la jaro 1913 arkeologoj trovis en Vieno etan fragmenton de bronza tabulo, kiu poste kuŝis cent jarojn neatentate en la deponejo de Vieno-Muzeo. Sur la fragmento oni povas legi nur du kompletajn vortojn: „EDICTA" [edikta] kaj „GALBA". Entute videblas 41 literoj. Unue oni supozis, ke temas pri malnova edikto de la romia imperiestro Galba, kiu regis mallonge de la jaro 68 ĝis la jaro 69 de nia erao.
En la jaro 1986 arkeologoj elterigis en Irni, suda Hispanio, ses el dek tabulojn el la 1a jarcento, kiuj dokumentis la urban rajton por tiu urbo. Tiu „Lex Irnitaria" (leĝo de Irni) estis modelo por similaj tabuloj en aliaj partoj de la Romia Imperio.
Niklas Rafetseder verkis disertacion je la Universitato Vieno pri la romiaj urbaj leĝoj. Li komparis la tabulojn el Irni kun la fragmento el Vindobona kaj vidis similecon. Li konkludis, ke la viena fragmento estas parto de urborajta tabulo por la antaŭurbo de la romia kastelo, valida eble ekde la jaro 120 de nia erao.
Urba rajto tiam estis grava privilegio. Urboj rajtis nomi sin MUNICIPIUM (municipo) aŭ COLONIA [kolónia] (kolonio). La urba rajto estis leĝaro por institucioj, oficistoj, administristoj, impostoj, protekto kontraŭ fajro, purigado de la stratoj kaj tiel plu. La bronza tabulo estis publike videbla en la forumo, la placo, en kiu la romianoj traktis la publikajn aferojn. Iam oni fandis la valoran metalon, nur unu peceto postrestis hazarde.

La kompleta tabulo estis eble 90 cm oble 60 cm granda.
Sube la trovita peceto.

Historio de
VINDOBONA kaj CARNUNTUM

[vindóbona] [karnuntum]

https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Limes3.png#/media/File:Limes3.png

Unua jarcento

La regiono Vindobona – Carnuntum estas parto de la romia regno. La riverego Danubo estas la limo inter la romia regno (sude de Danubo, provinco Pannonia aŭ Panonio) kaj la regno de la markomanoj (norde de Danubo).
Legio XIII Gemina (13a legio duobla) komencas konstrui 22 hektarojn grandan fortikaĵon el ligno (hodiaŭ en la 1a distrikto de Vieno). Legio XIIII Gemina Martia Victrix (14a legio duobla de la dio Marso, venkoplena) finas la laborojn.
Sub la regado de la romia imperiestro Domitian (81-96) ALA (kavaleria trupo) venas al Vindobona.
En la jaroj 96-98 la romia imperiestro Nerva konstruas sistemon el fortikaĵoj laŭ la suda bordo de Danubo, la limeson.
La menciita ALA translokiĝas al Ala Nova (nun Schwechat [ŝveĥat] ĉe Vieno): Vindobona iĝas bazo por legio.

Dua jarcento

Dum la regado de Traian 97-117 konstruiĝas la kastelo Vindobona el ŝtonoj.

Ĉirkaŭ la jaro 114 la 10a legio (anstataŭ la 14a) venas al Vindobona kaj restas ĉirkaŭ ĝis la jaro 400. La oficiala nomo estas Legio X Gemina Pia Fidelis (Legio deka duobla pia fidela).
En la jaro 167 markomanoj kaj kvadoj transiras la limeson kaj venas eĉ ĝis Aquileia (Akvilejo, 100 km nordoriente de Venecio).
172-175 kaj 177-180 imperiestro Marcus Aurelius (Marko Aŭrelio) gvidas mem la batalojn kontraŭ ĝermanaj triboj en Panonio.
En la jaro 193 la panonia armeo en Carnuntum proklamas Septimus Severus imperiestro.

Tria jarcento

Septimus Severus vizitas kun sia kun-imperiestra filo la limeson. Antaŭe la deka legio renovigas la limesan straton inter Vindobona kaj Carnuntum. Prospera epoko de la romia regno.
259-260 kaj 270 atakoj de la markomanoj, sueboj, sarmatoj kaj vandaloj. Imperiestro Aurelian gvidas la defendajn batalojn en Panonio.

Kvara jarcento

En la jaro 308 konferenco de ses romiaj regantoj en Carnuntum.
364-375: Imperiestro Valentinian renovigas la danuban limeson. Li mem vizitas la limon kaj mortas en Brigetio (nun Szöny ĉe Danubo en Hungario, inter Bratislavo kaj Budapeŝto).
Vindobona estas ŝipara militbazo.
379-380: Imperiestro Theodosius permesas, ke gotoj, alanoj, hunoj kaj kvadoj setlas en Panonio.

Kvina jarcento

400-405 vandaloj kaj aliaj triboj migras tra Panonio. Vindobona detruiĝas pro incendio.
433 laŭ kontrakto la hunoj ricevas la regionon Panonio.

Sesa ĝis naŭa jarcento

La regiono Vindobona – Carnuntum estas neloĝata aŭ preskaŭ neloĝata.

La „Pagana Pordego” (Heidentor) en Carnuntum.
Konstruita verŝajne dum la regado de la imperiestro
Constantius [konstáncius] 351-361.
Foto Walter Klag 2011.
CD 31

Modelo de la „Pagana Pordego” en Carnuntum.
Foto Walter Klag 2011.
CD 31

Informoj kaj anoncoj

Floro de frago fotita de Irene Klag 2020

DIE SILBERMÜNZE-MEDAILLE
100 STELOJ
EIN SPITZENPRODUKT DER MÜNZE ÖSTERREICH

Anlass: 150. Wiederkehr des Geburtstages von René de Saussure am 17. März 2018

René de Saussure war ein Schweizer Sprachwissenschaftler und der Erfinder des universellen Geldes. Sein Bruder Ferdinand de Saussure war der Begründer der modernen Linguistik.

Limitierte Auflage: 1000 Stück, keine Nachprägungen. Durchmesser: 37 mm.
Oberfläche: Stempelglanz - PP. Lieferung in einer Kunststoffkapsel.
Masse: 1 Unze Feinsilber 999/1000 (31,1 Gramm). Zertifikat wird mitgeliefert.
Aus gesetzlichen Gründen ist die Silberpunze 925 aufgeprägt.
Herausgeber und Entwerfer: Mag. Walter Klag.
Künstlerische Feinarbeit: Mag. Helmut Andexlinger, Chefgraveur der Münze Österreich.
Hersteller: Münze Österreich, Wien 3., Am Heumarkt 1; muenzeoesterreich.at
Die Münze Österreich ist eine 100%ige Tochter der Österreichischen Nationalbank.

Preis 50 € plus Versandkosten (gilt für Euro-Länder).

Lieferung nach Vorauszahlung des Betrages. Bitte schreiben Sie die genaue Zustelladresse (gegebenenfalls auch die Wohnungsnummer) an esperanto@chello.at.

Mag. Walter Klag, 1190 Wien, Aŭstrio.

La renaskiĝo de la Steloj

Antaŭ kvin jaroj kaj duono, dum FESTO 2012 en Métabief, Alexandre 'Alekĉjo' Raymond venis al mi kun freneza sed interesa ideo: eldoni Esperanto-monon. Tiutempe FESTO multe inovaciis, ĝi eldonis proprajn tasojn, ĉemizojn kaj pli. Dum la renkontiĝo grupo de homoj ĉirkaŭ tablo diskutis kiel aspektu la moneroj, kiom ili valoru kaj kiel ili funkciu.
Post la somero Alekĉjo kontaktis kun presejo de plastaj moneroj por taksi, kiom realigebla estas la ideo. La plano fine aspektis jena:

- Estu moneroj de 1, 3 kaj 10 Steloj. Tio ebligos rapidan pagadon de diversaj eblaj monsumoj.
- La moneroj estu malsamkoloraj kaj malsamgrandaj, por ebligi facilan kaj rapidan uzon.
- La koloroj estu ruĝa, flava kaj verda, kaj la simboloj gufo, papago kaj krokodilo.
- La valoro de unu Stelo egalu al la plej malgranda kutima elspezo en trinkejo aŭ gufujo, do unu taso da teo aŭ unu glaso da kolao.

La finaj desegnoj estis senditaj kaj 3000 moneroj estis presitaj en oktobro 2012. Bonŝance en la fino de oktobro okazis malgranda renkontiĝo, kiun mi kunorganizis: Klaĉ-Kunveno Post-Somera en Nederlando. Ĝi estis perfekta por testi la novan monsistemon. La publiko ŝatis la monerojn, kaj sukcesis adaptiĝi al ĝia uzado. Post KKPS la Itala Esperanto-Junularo iĝis kuninvestanto de la projekto. La originala valoro estis difinita kiel 4,2 Steloj en unu eŭro. Poste la valoro estas ligita al la inflacie kompensitaj valoroj de eŭro, realo kaj zloto kun pezoj de 76%, 20% kaj 4%. Do same kiel la antaŭa Stelo, tiu ĉi Stelo teorie tenos sian valoron. Ekde 2012 ĝis 2017 la valoro de unu eŭro en Steloj variis inter 4,040 kaj 4,581. La Steloj estas ĉefe uzataj en trinkejo de junularaj Esperanto-renkontiĝoj. Ili estas valida pagilo en KKPS 2012-2017, IJF 2013-2017, JES 2012 kaj 2017, SES kaj FESTO 2013 kaj IJK 2015. Krome ili uziĝis en kelkaj trajnkaravanoj kaj eblas mendi ilin poŝte ĉe Alekĉjo aŭ Roĉjo.
La avantaĝoj de Steloj en trinkejo estas la facila uzo, la malalta pezo relative al metalaj moneroj, kaj la fiero havi specialan Esperanto-monon. La ĉefa malavantaĝo estas la bezono interŝanĝi alian monon kontraŭ Steloj en la komenco de la renkontiĝo.La kvanto presita en 2012 devus sufiĉi por uzo en eĉ la plej grandaj junularaj renkontiĝoj. Se ilia uzo aŭ kolektado ekster la junulara movado ankaŭ kreskos, tiam dua presado estos pripensinda.

Rogier 'Roĉjo' Huurman

Bildoj: https://commons.wikimedia.org/wiki/Category:Stelo

Bonvolu mendi la plastajn Stelojn ĉe rogier.huurman@gmail.com

Julia Isbrücker-Jaro 2020

Invito al kunlaboro

2020 estas la 100a datreveno de la 12a Universala Kongreso en Hago (1920). Julia Isbrücker kunorganizis ĝin. La realigo de tiu kongreso pruvas, ke ankaŭ granda milito ne povas neniigi nian lingvon. Julia kunfondis Internacian Esperanto-Instituton kaj Universalan Ligon kaj kuneldonis la metalajn Stelo-monerojn, kies nominaloj estas 1, 5, 10 kaj 25 Steloj.

Sur la monero Julia Isbrücker, desegnita de mag. Helmut Andexlinger, la ĉefdezajnisto de Münze Österreich, 2020.

2020 aperis arĝenta 50-Stela monero por la honoro de Julia Isbrücker:
Maso 30 gramoj da arĝento 925/1000, diametro 40 mm, eldonkvanto 300.
Prezo 60 € plus sendokostoj (validas por eŭro-landoj).

Bonvolu sendi al mi tekstojn kaj fotojn de kaj pri Julia. La kolektita materialo aperos kaj en la formo de vikipediaj artikoloj en diversaj lingvoj kaj kiel broŝuro. En la fina eldonaĵo via nomo estos menciita.

Walter Klag, esperanto@chello.at.

Esperanto-Numismatika Asocio

Pro la ĝis tiam kompleta manko de tia projekto, en 2013 estis fondita la fakgrupo „Esperanto-Numismatika Asocio" (ENA) kun revuo „Esperanta Numismatiko", probable la ununura tia fakgrupo en la historio de Esperanto.

La instiga fakto estis la konstato, ke en Esperantujo la propra trezoro je moneroj kaj medaloj estas apenaŭ konata, eĉ ne en la vasta rondo de kolektantoj. Kaj tiuj, kiuj scias, ke vere ekzistas tiaj belaĵoj, supozas, ke ili estas kvante kaj kvalite tute malgravaj. Tial, unu el la ĉefaj celoj de la nova fakgrupo estas montri al la esperantistoj kaj al la cetera mondo, ke esperantaj numismatikaĵoj estas kolektindaj kaj nepre pristudendaj artefaktoj. Kroma celo estas plejeble baldaŭ kompili kaj eldoni katalogon kaj enciklopedian terminaron.

2014 - 2020 ENA varbis mondvaste 140 individuajn membrojn kaj 22 asociajn membrojn.

Agrable por ni kaj vi estas sendube, ke la asocio ne havas estraron, do ankaŭ ne kasiston!

Tial oni rajtas SENPAGE aliĝi (sufiĉas respondi: „Mi konsentas aliĝi"). Krome la *NUR PERRETA* revuo estas tute SENKOSTA! Kaj tio neniam ŝanĝiĝos!

Post aliĝo, vi tuj ricevos perrete ĉiujn jam aperintajn kaj sekve ĉiujn aperontajn numerojn, 4 numerojn jare.

Nian anoncon vi trovos ankaŭ en la Jarlibro de UEA. Se vi deziras kromajn informojn, ne hezitu kontakti nin tiel: bert.boon@skynet.be

Vi rajtas unue peti provnumeron! Vi decidos poste!

Kun numismataj kaj samideanaj salutoj,

Bert Boon

Iniciatoro de ENA, ĉefredaktoro de „Esperanta Numismatiko"

Esperanto-Bibliothek und Ausstellungsräume

Wien 1., Herrengasse 9
Haltestelle Herrengasse der U3
☏ 0043 1 534 10 730 💻 esperanto@onb.ac.at

Öffnungszeiten: Dienstag bis Sonntag 10 bis 18 h
Donnerstag 10 bis 21 h

Esperantokurse und Führungen auf Anfrage
Im selben Haus befinden sich auch die
Musikaliensammlung
und das
Globenmuseum